

Štěpán, Ludvík

Jarmil Pelikán sedmdesátníkem

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 1998, vol. 47, iss. X1, pp. [99]-104

ISBN 80-210-1830-5

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103180>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JUBILEA

LUDVÍK ŠTĚPÁN

JARMIL PELIKÁN SEDMDESÁTNIKEM

„Jarmil Pelikán jest badaczem wszechstronnym. Obok historii literatury polskiej, historii polskiego dramatu i teatru zajmuje się zagadnieniami z zakresu komparatystyki i recepcji dzieł literackich. Koncentrując się głównie na tematyce polonistycznej, z powodzeniem podejmuje także różnorodną proble-

matykę slawistyczną, w tym również zagadnienia związków literackich między literaturami słowiańskimi. Wszystkie jego prace z zakresu polonistyki — zarówno książkowe jak i artykuły — są w Polsce znane i cenione. Wszystkie one mają charakter trwały i odkrywczy. Budowane są zawsze na skrupulatnie zebranych materiałach źródłowych, odznaczają się wyważonymi sędziami i naukową rzetelnością,“ napisał před časem o letošním jubilentovi, **Jarmilu Pelikánovi**, emeritním profesorovi Masarykovy univerzity v Brně a vedoucím semináře polonistiky Ústavu slavistiky Filozofické fakulty MU, pro-

fesor Varšavské univerzity, Ústavu polské literatury, Stanisław Makowski.

Jarmil Pelikán pochází z Rovečného na Žďársku, kde se narodil 23. listopadu 1928. Na brněnské univerzitě od roku 1950 studoval polonistiku a rusistiku, ve studiích od roku 1952 pokračoval v Polsku, nejprve ve Varšavě a posléze v Krakově, kde na Jagellonské univerzitě v roce 1955 absolvoval polskou filologii s titulem magistra. V době studií v Polsku se seznámil se svou manželkou Krystynou Kardyni–Pelikánovou, s níž také při své odborné činnosti spolupracoval.

Po návratu do Brna působil J. Pelikán na brněnské univerzitě jako asistent a odborný asistent, v roce 1962 se stal kandidátem věd a byl mu přiznán titul PhDr., v roce 1969 se v Brně habilitoval prací *Juliusz Słowacki wśród Czechów* a stal se docentem. Profesorem byl jmenován v roce 1990, o rok později odešel do důchodu. Sedmatřicet let zůstal J. Pelikán věrný brněnské univerzitě, pouze v letech 1957–58 a 1966–67 byl na stipendijních pobytech v Polsku a ve školním roce 1972/1973 působil jako lektor českého jazyka na univerzitě v bulharské Sofii. V Brně se věnoval polonistice a především pedagogické práci — přednášel dějiny polské literatury, dějiny a kulturu Polska, dějiny polského dramatu a divadla a dějiny slovanských literatur, vedl semináře z polské literatury, překladatelská cvičení a jazykové kurzy. Rovněž pro různé instituce překládal a tlumočil.

Jako jubilantův žák mohu dosvědčit jeho hluboké znalosti oboru a zápal při sdělování zkušeností studentům, které dovedl získávat pro překladatelství a tlumočnictví i pro samostatnou vědeckou práci, pracovat s nimi ve vědeckých kroužcích a soutěžích a pomáhat jim cennými radami a připomínkami při tvorbě jejich diplomových i dizertačních prací. Po dobu své aktivní práce působil J. Pelikán jako zkušený pedagog a odborník také v řadě oborových rad a komisí na fakultě, univerzitě i ministerstvu.

Ve vědeckovýzkumné práci se Jarmil Pelikán zaměřoval především na polskou literaturu a kulturu 19. a 20. století, na komparatisticky pojatou analýzu multilaterálních mezislovanských literárních a divadelních vztahů, na problematiku literární genologie a na morfologické proměny prozaických a dramatických žánrů ve slovanských literaturách.

V první etapě své odborné práce se soustředil na osobnost a dílo velkého polského romantického básníka Juliusze Słowackého. Napsal o něm (kromě časopi-seckých studií a článků) dvě monografie. *Recepcja twórczości J. Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867* (Praha 1963) prokázala zájem o básníkovu dílo v rozdílných společenských vrstvách a odlišných kulturních prostředích a také těsné souvislosti mezi Słowackého literárními pracemi a vývojem tehdejšího národního společenství. Monografie vyvolala velmi příznivý ohlas u nás i u polské odborné kritiky.

Druhá monografická práce — *Juliusz Słowacki wśród Czechów* (Brno 1974) — komparatisticky sledovala literární recepci básníkovu díla u nás. Autor v ní zmapoval vlivy polské literatury na českou až do nejnovější doby, všiml si významu Moravy a Slezska v česko–polských kulturních vztazích a zejména analyzoval české překlady ze Słowackého a rekapituloval uvádění Słowackého

her na českých scénách. Monografie měla velký ohlas i v Polsku, jak o tom svědčí např. hodnocení profesorky Janiny Kulczycké-Saloni, ředitelky Ústavu polské filologie Varšavské univerzity: „Książka Pelikána, stanowiąca przykład rzetelnej pracy naukowej ukazuje nam twórczość Słowackiego w nowej perspektywie badawczej i interpretacyjnej. Stanowi także cenne źródło informacji i ciekawą propozycję badań komparatystycznych.“

Posledně jmenovaná tematika předznamenala další směřování Pelikánova odborného zájmu — od konce šedesátých let se ve větší míře soustředil na polské drama a divadlo, jimž věnoval některé své práce, v souladu s výzkumnými úkoly tehdejší katedry. O dramaticích, režisérech a inscenacích napsal řadu studií a článků a také skript, která měla širší dopad a setkala se se zájmem divadelní veřejnosti u nás i v zahraničí. Jde zejména o práce *Stručný nárys dějin polského dramatu* (Praha 1971), *Poválečné polské drama* (Brno 1976) a *Nástin dějin polské dramatiky* (1978).

Velice přínosná je Pelikánova monografie z poslední doby *Nástin dějin polského divadla* (Brno 1988), která přináší základní syntetický přehled vývoje polského divadla od nejstarších dob až do čtyřicátých let našeho století. Nejrozsáhlejší Pelikánova teatrologická práce — bohužel — zůstává stále v rukopisu. Je jí *Slovník polských dramatiků*, který vznikl v roce 1980 na objednávku Divadelního ústavu v Praze (pro sérii Slovníky světových dramatiků) a má 470 rukopisných stran. Autor na něm spolupracoval se svou ženou profesorkou K. Kardyni-Pelikánovou. Jde o průkopnické a pro odbornou i širší veřejnost stále chybějící dílo. Snad se v brzké době podaří slovník doplnit o autory posledních let a konečně jej vydat! Byla by to splátka dluhu, který česká polonistika k polské teatrologii má, a logické završení jubilantova celoživotního díla.

Z tohoto badatelského okruhu J. Pelikána je třeba vzpomenout úvody ke knihám v ediční řadě Světová četba nakladatelství Odeon, např. ke svazku 531 — Stanisław Ignacy Witkiewicz: *Hry*, Praha 1985, nazvaný *Witkiewiczovy varující grotesky* či ke svazku 543 — Jerzy Szaniawski: *Hry*, Praha 1986, nazvaný *Mistr poetického dramatu*. A je třeba se rovněž zmínit o studiích a člancích. Patří k nim např. *Polská divadelní kultura* (1973), *Leon Schiller* (1974), *Vývojové tendence současné polské dramatiky* (1977) či *Theatrum militans. Polské divadlo za druhé světové války* (1987). A nikoli na okraj — v době svého lektorského působení v Sofii se J. Pelikán blíže seznámil s bulharskou dramatikou; posléze z bulharštiny přeložil několik scénických textů a zveřejnil studii o působení J. Šmahy v sofijském Národním divadle.

Problematika překladů polské literatury do češtiny a česko-polské spolupráce se stala druhým největším badatelským okruhem profesora Pelikána. Snažil se např. zachytit činnost českých polonofilů, překladatelů a propagátorů polské kultury u nás (V. Hanka, A. Stašek, J. Matouš, F. Halas, M. Kolaja, K. Krejčí, J. Krystýnek a další), studoval a zveřejňoval své poznatky o historii a novinkách česko-polské vědecké spolupráce (problematika slavistiky či genologie) a psal o překladech polských děl do češtiny, vědecky i publicisticky se věnoval česko-

polským literárním a kulturním vztahům. Je třeba připomenout publikace – *Češi a Poláci v minulosti* (1967), na níž Pelikán autorsky participoval, a *Slovník spisovatelů. Polsko* (1974), do nějž jubilant a jeho manželka napsali přes 200 hesel.

Nejvýraznějším vkladem prof. Pelikána k česko–polským vztahům je nepochybně jeho monografie *Purkyňova spolupráce s Poláky* (1990). Předcházely jí léta úmorné práce a dílčí studie. Pelikán dokázal z časově i místně rozptýleného materiálu vytvořit plastický obraz plodných vztahů J. E. Purkyně s našimi severními sousedy, zejména s významnými polskými vědci, autory a kulturními pracovníky a zasadil jej do širších politických a kulturních souvislostí, přičemž neopomenul celek doplnit o dílčí pohledy, např. o vylíčení snah Poláků o národní a státní vymezení se v Evropě a vztahů Poláků a Rusů.

Nikoli odtaziť od celku Pelikánova díla je jeho literárněvědné badatelské úsilí v širším slavistickém kontextu. Projevilo se mj. spoluprací s pracovišti akademie věd a jiných univerzit a výsledkem byla autorská účast na *Slovníku slovanských spisovatelů* (1984) a řada studií a statí v našich i zahraničních slavistických publikacích, např. *Napoleonské epopeje L. N. Tolstého a S. Žeromského* (1979) či *K problematice vývoje modernismu a avantgardy v literaturách západních a jižních Slovanů* (1982, 1983 — s K. Kardyni–Pelikánovou).

Pelikánova celoživotní práce pro polonistiku a slavistiku na brněnské univerzitě, jeho pedagogická, vědecká, kulturní a propagátorská činnost ve prospěch polské literární vědy, literatury a kultury představuje osobitý, bohatý a nepřehlédnutelný vklad všestranně orientované, vědecky i lidsky vyzrálé a mezinárodně uznávané osobnosti. Jarmil Pelikán nikdy nedokázal odmítnout pomoc, radu, konzultaci. Svědčí o tom i slova profesora St. Makowského:

„Profesor Pelikán to znakomity znawca języka i literatury polskiej, świetny slawista i komparatysta, niestrudzony badacz i współtwórca polskiej wiedzy o literaturze XIX i XX wieku, autor wielu ważnych publikacji o trwałych wartościach poznawczych. /.../ Warszawskie środowisko polonistyczne ocenia także wysoko wieloletnią współpracę naukową z profesorem Pelikánem i pomoc, jakiej nieustannie nam udziela. Jego kwerendy i konsultacje nie zawsze dotyczą tematów, którymi sam się zajmuje. W związku z tym wymagają dużego wysiłku intelektualnego i ogromnego nakładu czasu. Wielkość tej pomocy nie zawsze jednak daje się precyzyjnie określić i odpowiednio skwitować w polskich publikacjach, dlatego też o niej trzeba również tutaj dobitnie powiedzieć.“

Škoda, že zdraví nedovoluje jubilantovi v poslední době aktivnější účast na veřejném dění a také do značné míry omezuje jeho práci. Jeho přání, kolik v důchodu přečte literatury, prostuduje materiálů a že konečně bude moci v klidu psát další vědecké práce, zůstává nenaplněno. Přesto stále přispívá radami a konzultacemi a zajímá se o dění na svém bývalém působišti, u nás i v Polsku. Neocenitelné jsou Pelikánovy dary, kterými obohatil a stále obohacuje knihovnu semináře polského jazyka a literatury Ústavu slavistiky brněnské univerzity. Knížky, jimiž knihovnu doplňuje, patří často u nás k vzácným svaz-

kům a to, že knihovna je v současné nelehké finanční situaci dostává zdarma, zaslouží vřelý dík.

Sedmdesátka je dobrou příležitostí, abychom zcela jasně deklarovali, že Jarmil Pelikán se svým dílem a činností řadí mezi naše přední polonisty. Nám i široké veřejnosti (nejen odborné) přinesl práce, které vycházejí z hlubokých znalostí, slavisticky a komparatisticky orientovaných, mají jasnou koncepci, vytříbený jazyk a jednoznačné závěry. Je to jedna ze spojnic, které naše národy — český a polský — budují nepřetržitě od prvního okamžiku své národní svébytnosti.

Z PRACÍ JARMILA PELIKÁNA

(Soupis byl pořízen k počátku roku 1998. Uvádí všechny knižní publikace, monografie a skripta; články, stati a studie pak od roku 1978.)

KNIŽNÍ PUBLIKACE, MONOGRAFIE, SKRIPTA

Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1963.

Stručný nárys dějin polského dramatu. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1971.

Juliusz Słowacki wóród Czechów. Spisy Univerzity J. E. Purkyně, Brno 1974.

Poválečné polské drama. Městské kulturní středisko S. K. Neumanna, Brno 1976.

Nástin polské dramatiky. UJEP, Brno 1978.

Slovník slovanských spisovatelů. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1984 (s I. Dorovským, M. Mikuláškem a I. Pospíšilem).

Nástin dějin polského divadla. Spisy UJEP, Brno 1988.

Purkyňova spolupráce s Poláky. Masarykova univerzita, Brno 1990.

ČLÁNKY, STATI, STUDIE

Polonistika na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně. In: Materiály z prvního pracovního zasedání polonistů, Olomouc 1978, s. 19–23.

Napoleonské epeje L. N. Tolstého a S. Žeromského. In: Slovanské studie, Brno 1979, s. 89–101.

Nestor polské literatury. K pětáosmdesátinám Jarosława Iwaszkiewicze. *Rovnost* 17. 2. 1979.

Působení Josefa Šmahy v sofijském Národním divadle. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, 1982, D 27, s. 127–139.

Model a funkce literatury v pojetí polských romantiků. SPFFBU, 1982, D 29, s. 49–56 (s K. Kardyni–Pelikánovou).

K problematice vývoje modernismu a avantgardy v literaturách západních a jižních Slovanů. In: Československá slavistika 1983. Literatura, folklór, Praha 1983, s. 59–70 (s K. Kardyni–Pelikánovou).

Polské hry na brněnské scéně. In: Thalia Brunensis Centenaria, Brno 1984, s. 45–51.

Witkiewiczovy varující grotesky. Úvod ke knize Stanisław Ignacy Witkiewicz: Hry. Odeon, Praha 1985, s. 9–30.

Mistr poetického dramatu. Úvod ke knize Jerzy Szaniawski: Hry. Odeon, Praha 1986, s. 9–18.

Polská literární genologie. In: Sborník referátů a sdělení z III. Celostátní polonistické konference, Ostrava 1986, s. 145–151.

Purkyně a Poláci. Universitas, 1987, č. 2, s. 9–15.

Theatrum militans. Polské divadlo za druhé světové války. SPFFBU, 1987, D 34, s. 93–100.

Purkyňova spolupráce s Poláky. In: Z česko–polských jazykových a literárních styků, UK, Praha 1988, s. 103–112.

Z česko–polských literárních vztahů. In: Polská krásná literatura v Československu, Brno 1988, s. 5–21.

Purkyňův humanistický odkaz. In: J. E. Purkyně a jeho význam pro společenské vědy, Brno 1988, s. 5–19.

Mickiewicz — profesor. Polonica, Brno 1990, s. 25–34.

Groteska S. I. Witkiewicze. Litteraria humanitas I, 1990, s. 331–338.

Počátky vratislavské slavistiky. SPFFBU 1991, D 38, s. 141–149.

K počátkům slavistické výuky. Přínos Purkyňův. Litteraria humanitas II, 1993, s. 23–38.

Zemřel profesor Józef Magnuszewski, SPFFBU 1995, D 42, s. 155–156.

Pocta polské poezii. SPFFBU 1997, D 44, s. 117–119.